

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Α.ΔΙ.Π.

ΑΡΧΗ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ
ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

HELLENIC REPUBLIC

H.Q.A.

HELLENIC QUALITY ASSURANCE AND
ACCREDITATION AGENCY

EXTERNAL EVALUATION REPORT

DEPARTMENT OF SOCIAL THEOLOGY

UNIVERSITY OF ATHENS (FACULTY OF THEOLOGY)

European Union
European Social Fund

MINISTRY OF EDUCATION & RELIGIOUS AFFAIRS, CULTURE & SPORTS
MANAGING AUTHORITY

Co-financed by Greece and the European Union

TABLE OF CONTENTS

The External Evaluation Committee

Introduction

I. The External Evaluation Procedure

- Brief account of documents examined, of the Site Visit, meetings and facilities visited.

II. The Internal Evaluation Procedure

- Comments on the quality and completeness of the documentation provided and on the overall acceptance of and participation in the Quality Assurance procedures by the Department.

A. Curriculum

APPROACH

- Goals and objectives of the Curriculum, structure and content, intended learning outcomes.

IMPLEMENTATION

- Rationality, functionality, effectiveness of the Curriculum.

RESULTS

- Maximizing success and dealing with potential inhibiting factors.

IMPROVEMENT

- Planned improvements.

B. Teaching

APPROACH:

- Pedagogic policy and methodology, means and resources.

IMPLEMENTATION

- Quality and evaluation of teaching procedures, teaching materials and resources, mobility.

RESULTS

- Efficacy of teaching, understanding of positive or negative results.

IMPROVEMENT

- Proposed methods for improvement.

C. Research

APPROACH

- Research policy and main objectives.

IMPLEMENTATION

- Research promotion and assessment, quality of support and infrastructure.

RESULTS

- Research projects and collaborations, scientific publications and applied results.

IMPROVEMENT

- Proposed initiatives aiming at improvement.

D. All Other Services

APPROACH

- Quality and effectiveness of services provided by the Department.

IMPLEMENTATION

- Organization and infrastructure of the Department's administration (e.g. secretariat of the Department).

RESULTS

- Adequateness and functionality of administrative and other services.

IMPROVEMENTS

- Proposed initiatives aiming at improvement.

Collaboration with social, cultural and production organizations**E. Strategic Planning, Perspectives for Improvement and Dealing with Potential Inhibiting Factors**

- Short-, medium- and long-term goals and plans of action proposed by the Department.

F. Final Conclusions and recommendations of the EEC on:

- The development and present situation of the Department, good practices and weaknesses identified through the External Evaluation process, recommendations for improvement.

External Evaluation Committee

The Committee responsible for the External Evaluation of the Department of Social Theology of the University of Athens consisted of the following five (5) expert evaluators drawn from the Registry constituted by the HQAA in accordance with Law 3374/2005:

- 1. Professor Vasilios N. Makrides (President-Coordinator)**
(Title) (Name and Surname)

University of Erfurt, Germany
(Institution of origin)

- 2. Professor Konstantinos Nikolakopoulos**
(Title) (Name and Surname)

University of Munich, Germany
(Institution of origin)

- 3. Professor Demetrios J. Constantelos**
(Title) (Name and Surname)

Stockton College, New Jersey, USA
(Institution of origin)

N.B. The structure of the “Template” proposed for the External Evaluation Report mirrors the requirements of Law 3374/2005 and corresponds overall to the structure of the Internal Evaluation Report submitted by the Department.

The length of text in each box is free. Questions included in each box are not exclusive nor should they always be answered separately; they are meant to provide a general outline of matters that should be addressed by the Committee when formulating its comments.

Introduction

I. The External Evaluation Procedure

- Dates and brief account of the site visit

Οι συναντήσεις έγιναν στις 18 και 19 Νοεμβρίου 2013 στους χώρους της ΑΔΙΠ.

- Whom did the Committee meet?

Η Επιτροπή Εξωτερικής Αξιολόγησης (ΕΕΑ) συναντήθηκε με τον εκτελούντα χρέη Προέδρου του Τμήματος (καθ. Απόστολο Νικολαΐδη), ορισμένους Διευθυντές Τομέων, τα περισσότερα μέλη ΔΕΠ του Τμήματος και τους εκλεγμένους αντιπροσώπους των φοιτητών καθώς και εκπροσώπους της ΜΟΔΙΠ του ΕΚΠΑ. Η ΕΕΑ έγινε δεκτή σε πολύ καλό και φιλόξενο κλίμα από το Τμήμα συνολικά και κυρίως από τη διοίκησή του.

- List of Reports, documents, other data examined by the Committee.

Η ΕΕΑ μελέτησε τον Οδηγό Σπουδών, την Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησης του Τμήματος (2008-2009), μαζί με το Συμπληρωματικό Υπόμνημα (2010-11), και τη συνολική εργογραφία των μελών του Τμήματος (μέχρι το 2010), έλαβε δε υπ' όψιν της πολλές άλλες πληροφορίες και διάφορα στοιχεία (π.χ. από την επίσημη ιστοσελίδα του Τμήματος). Ενδεχομένως θα μπορούσαν να είχαν τεθεί στη διάθεση της ΕΕΑ και ορισμένα επιλεγμένα πρακτικά συνεδριάσεων του Τμήματος. Ας σημειωθεί επίσης ότι τα περισσότερα μέλη της ΕΕΑ είχαν σπουδάσει παλαιότερα στη Θεολογική Σχολή του ΕΚΠΑ και επομένως ε γνώριζαν ήδη το γενικότερο υπόβαθρο και πλαίσιο λειτουργίας της Σχολής καθώς και την ιστορία της.

- Groups of teaching and administrative staff and students interviewed

Η ΕΕΑ συνομίλησε με τον εκτελούντα χρέη Προέδρου του Τμήματος, με ορισμένους Διευθυντές Τομέων (π.χ. του Τομέα Φιλοσοφίας, Κοινωνιολογίας και Θρησκευολογίας, του Τομέα Βιβλικών Σπουδών και Πολιτιστικού Βίου της Μεσογείου, καθώς και του Τομέα Κανονικού Δικαίου και Βυζαντινής Θεολογίας από του Θ' αιώνας) και με μέλη ΔΕΠ όλων των βαθμίδων, σε ξεχωριστή συνάντηση δε με τρεις εκπροσώπους των προπτυχιακών και με έναν εκπρόσωπο των μεταπτυχιακών φοιτητών. Ξεχωριστές συναντήσεις με διάφορες κατηγορίες μελών ΔΕΠ ανά βαθμίδα δεν κατέστησαν δυνατές. Λόγω απεργιών και καταλήψεων δεν κατέστη επίσης δυνατή η συνάντηση με εκπροσώπους των διοικητικών υπαλλήλων. Όλες οι συζητήσεις της ΕΕΑ με τα μέλη του Τμήματος και τους φοιτητές ήταν γόνιμες και εποικοδομητικές, συνέβαλαν δε αποφασιστικά

στη σύνταξη της παρούσας Έκθεσης Εξωτερικής Αξιολόγησης του Τμήματος. Η συνεργασία υπήρξε λοιπόν άψογη και αυτό εντάσσεται στα θετικά στοιχεία της όλης διαδικασίας, δοθέντος μάλιστα ότι πρόκειται για την πρώτη εξωτερική αξιολόγηση τέτοιας μορφής στην οποία υποβλήθηκε το Τμήμα.

- Facilities visited by the External Evaluation Committee

Λόγω της απεργίας των διοικητικών υπαλλήλων και των καταλήψεων που επακολούθησαν δεν κατέστη δυνατή η επίσκεψη των κτιριακών εγκαταστάσεων του Τμήματος ή η παρακολούθηση επιλεγμένων μαθημάτων. Υπάρχουν πληροφορίες από τον Κοσμήτορα της Θεολογικής Σχολής, καθ. Μάριο Μπέγζο, για την ίδρυση νέων χώρων στο κτίριο της Θεολογικής Σχολής (π.χ. Μουσείου Θεολογικής Σχολής, Ιστορικού Αρχείου, Φωτογραφικού Αρχείου, Αθλητικού χώρου) κατά την περίοδο της κοσμητείας του, αλλά και πάλι δεν κατέστη δυνατή η επίσκεψή τους με αυτοψία για τους ανωτέρω λόγους.

II. The Internal Evaluation Procedure

Please comment on:

- Appropriateness of sources and documentation used

Τόσο ο Οδηγός Σπουδών όσο και η Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησης μαζί με το συμπληρωματικό υπόμνημα ήταν κατάλληλα, βοηθητικά και διαφωτιστικά για το Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας, τη δομή του, τους σκοπούς του και τις δραστηριότητές του.

- Quality and completeness of evidence reviewed and provided

Η Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησης μαζί με το συμπληρωματικό υπόμνημα, στα οποία η ΕΕΑ είχε ηλεκτρονική πρόσβαση διά μέσου της ΑΔΙΠ, παρείχαν πληροφορίες μέχρι και τα έτη 2010-11, χωρίς όμως να δίδεται πλήρης εικόνα των πλέον προσφάτων δεδομένων, δοθέντος ότι τα τελευταία δύο χρόνια έχουν αποχωρήσει αρκετοί διδάσκοντες από το Τμήμα με συνέπεια να έχουν συντελεσθεί σημαντικές αλλαγές στο διδακτικό προσωπικό και στο όλο Πρόγραμμα Σπουδών. Η ΕΕΑ πληροφορήθηκε επιπλέον ότι υπάρχει επικαιροποιημένη εσωτερική αξιολόγηση του Τμήματος για το έτος 2011-12, την οποία όμως πάλι δεν είχε στη διάθεσή της. Εν τούτοις, κατέστη δυνατή η συμπλήρωση των πλέον προσφάτων στοιχείων ως ένα βαθμό από τις συζητήσεις κατά την εξωτερική αξιολόγηση του Τμήματος και τις πληροφορίες από την επίσημη ιστοσελίδα του.

- To what extent have the objectives of the internal evaluation process been met by the Department?

Η απάντηση στο ερώτημα είναι θετική σε μεγάλο βαθμό, δεδομένου ότι οι σχετικές εκθέσεις προσφέρουν πολλά βασικά, απαιτούμενα και αναγκαία στοιχεία. Εν τούτοις, υπάρχουν ορισμένες κατηγορίες και τομείς της εσωτερικής αξιολόγησης, στους οποίους θα μπορούσαν να αναφέρονται περισσότερες πληροφορίες (π.χ. σε ορισμένους στατιστικούς πίνακες) ή να γίνεται εκτενέστερη ανάπτυξη κάποιων θεμάτων (όπως η μελλοντική στρατηγική του Τμήματος).

A. Curriculum

To be filled separately for each undergraduate, graduate and doctoral programme.

APPROACH

- What are the goals and objectives of the Curriculum? What is the plan for achieving them?
- How were the objectives decided? Which factors were taken into account? Were they set against appropriate standards? Did the unit consult other stakeholders?
- Is the curriculum consistent with the objectives of the Curriculum and the requirements of the society?
- How was the curriculum decided? Were all constituents of the Department, including students and other stakeholders, consulted?
- Has the unit set a procedure for the revision of the curriculum?

Το Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας, τόσο των προπτυχιακών όσο και των μεταπτυχιακών/διδακτορικών σπουδών, αποβλέπει κυρίως στην *πρακτική διάσταση* της Ορθόδοξης Θεολογίας με παράλληλη έμφαση στον κοινωνικό χαρακτήρα της και είναι σε γενικές γραμμές ικανοποιητικό και αντιπροσωπευτικό του χαρακτήρα του Τμήματος. Όντως, πολλά από τα προσφερόμενα μαθήματα (π.χ. στο χώρο της Ποιμαντικής και του Κανονικού Δικαίου) και ο κύκλος σπουδών συνολικά τείνουν κυρίως προς αυτήν την κατεύθυνση, γεγονός που αντανακλά θετικά στη γενικότερη εικόνα της όλης Θεολογικής Σχολής Αθηνών. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι η Θεολογική Σχολή αυτή υφίσταται από την ίδρυση του ΕΚΠΑ το 1837, ανήκει στις παλαιότερες Ορθόδοξες Θεολογικές Σχολές παγκοσμίως και έχει μακρά εμπειρία στο χώρο της θεολογικής εκπαίδευσης, η δε συνολική προσφορά της στον Ορθόδοξο κόσμο και πέραν αυτού είναι ανεκτίμητη.

Εν τούτοις, υπάρχουν διάφορα μαθήματα, μάλιστα δε της θεωρούμενης πρακτικής θεολογικής κατεύθυνσης, τα οποία προσφέρονται και από το Τμήμα Θεολογίας στην ίδια Θεολογική Σχολή. Ενδεχομένως, τα μαθήματα αυτά να διδάσκονται στο κάθε Τμήμα με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με τις αντίστοιχες προϋποθέσεις και σκοποθεσίες, γεγονός που είναι κατανοητό. Εν τούτοις, η ΕΕΑ είναι της άποψης ότι ο ήδη υπάρχων διαχωρισμός των δύο Τμημάτων οφείλει να γίνει με επιτυχέστερο και εμφανέστερο τρόπο, ώστε να δικαιολογείται πλήρως η παράλληλη ύπαρξη δύο ξεχωριστών και ισοτίμων Τμημάτων μέσα στην ίδια τη Θεολογική Σχολή. Χαρακτηριστικό δε είναι ότι στο Προεδρικό Διάταγμα 315 του 1994, με το οποίο μετονομάστηκε το πρώην Τμήμα Ποιμαντικής σε Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας δεν αναφέρεται κανένα διακριτό στοιχείο σχετικά με την επιδιωκόμενη ειδικότερη κοινωνική διάσταση του εν λόγω Τμήματος. Χωρίς αμφιβολία, το άνοιγμα της Ορθόδοξης Θεολογίας προς την κοινωνία είναι σαφώς επιθυμητό, πολύ χρήσιμο και απολύτως αναγκαίο. Κάτι τέτοιο όμως χρειάζεται σαφέστερη επιλογή κατευθύνσεων και μαθημάτων με εμφανέστερο πρακτικό χαρακτήρα και με παράλληλο σαφή διαχωρισμό των δύο υπαρχόντων Τμημάτων. Συγκεκριμένα, ορισμένοι Τομείς του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας χρήζουν περαιτέρω εξειδίκευσης με γνώμονα την πρωτεύουσα κοινωνική στόχευση και το επιδιωκόμενο κοινωνικό άνοιγμα του Τμήματος.

IMPLEMENTATION

- How effectively is the Department's goal implemented by the curriculum?
- How does the curriculum compare with appropriate, universally accepted standards for the specific area of study?
- Is the structure of the curriculum rational and clearly articulated?
- Is the curriculum coherent and functional?
- Is the material for each course appropriate and the time offered sufficient?
- Does the Department have the necessary resources and appropriately qualified and trained staff to implement the curriculum?

Η δημιουργία του Τμήματος αυτού οφείλεται βασικά στις ειδικές εξελίξεις που συνέβησαν στη Θεολογική Σχολή Αθηνών ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, οι οποίες το 1982 με τον Νόμο-Πλαίσιο 1268 οδήγησαν στο διαχωρισμό δύο διαφορετικών, αυτονόμων και ισοτίμων Τμημάτων μέσα στην ίδια τη Θεολογική Σχολή, από τον οποίο προήλθε τελικά το παρόν Τμήμα με τη σημερινή του ονομασία. Πρέπει να ομολογηθεί ότι στις Θεολογικές Σχολές του εξωτερικού, ομολογιακές και μή, ένας παρόμοιος εσωτερικός διαχωρισμός και δή με την μορφή αυτή δεν συνηθίζεται. Το Τμήμα έχει ως ένα βαθμό κατάλληλο προσωπικό ΔΕΠ και έχει διαμορφώσει ένα Πρόγραμμα Σπουδών, το οποίο αντιπροσωπεύει ορισμένους κλάδους της Πρακτικής Θεολογίας και είναι λειτουργικό. Εν τούτοις, υπάρχουν αρκετά κενά, τα οποία θα έπρεπε να καλυφθούν για να τονισθεί περισσότερο ο πρακτικός και κοινωνικός του χαρακτήρας. Αυτό αφορά, λόγω χάριν, στις σχέσεις Ορθοδοξίας με την οικονομία και δή την οικονομική ηθική, με την οικολογία και το περιβάλλον ή το πρόβλημα των νέων θρησκευτικών και άλλων μειονοτήτων και μεταναστών στην Ελλάδα και στην Ευρώπη γενικότερα. Επίσης, ο τομέας Θρησκευσιολογίας φαίνεται να είναι αρκετά περιορισμένος, δεδομένου ότι, εκτός του αναγνωρισμένου ειδικού διδάσκοντος για τα Ιαπωνικά και Κινεζικά Θρησκευτά, ελλείπουν τελείως άλλες ειδικεύσεις και δή σε καίριους χώρους. Για παράδειγμα, η διδασκαλία του Ισλάμ δεν είναι επαρκής, ενώ θα έπρεπε να αποτελεί κεντρικό αντικείμενο στο χώρο της διδασκαλίας των μη χριστιανικών θρησκευμάτων σε ένα τέτοιο πρακτικής κατεύθυνσης Τμήμα. Ασφαλώς οι επιδιωκόμενες τρεις προκηρύξεις νέων θέσεων (Φιλοσοφία της Θρησκείας - Ιστορία Θρησκευμάτων - Ισλάμ, Διαθρησκειακοί διάλογοι - Ιεραποστολική), οι οποίες έχουν καθυστερήσει βασικά από εξωγενείς παράγοντες, είναι στη σωστή κατεύθυνση, την οποία θα πρέπει να ακολουθήσει το Τμήμα και στο μέλλον. Σε κάθε περίπτωση όμως, θα πρέπει να δίδεται μεγάλη προσοχή στις τυχόν επικαλύψεις με ίδια ή παρόμοια μαθήματα του Τμήματος Θεολογίας, ώστε να παραμένουν οι ρόλοι των δύο αυτών Τμημάτων σαφώς διακριτοί. Επίσης κρίνεται αναγκαίο να δοθεί βάρος και σε περαιτέρω βελτιωτικά μέτρα, όπως ειδικές εκπαιδευτικές εκδρομές και άλλες σχετικές πρωτοβουλίες και δραστηριότητες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, οι οποίες θα μπορούσαν κάλλιστα να συνδυαστούν με την πρακτική κατεύθυνση του όλου Τμήματος και να συμπληρώσουν με ιδανικό τρόπο το όλο Πρόγραμμα Σπουδών.

RESULTS

- How well is the implementation achieving the Department's predefined goals and objectives?
- If not, why is it so? How is this problem dealt with?
- Does the Department understand why and how it achieved or failed to achieve these results?

Τα αποτελέσματα της μέχρι τούδε εξέλιξης του Τμήματος μπορούν να χαρακτηρισθούν ως επιτυχή και ικανοποιητικά σε γενικές γραμμές. Τα υπάρχοντα προβλήματα οφείλονται αφ' ενός μεν στο όλο υπόβαθρο της αρχικής δημιουργίας του εν λόγω Τμήματος κυρίως λόγω εξωτερικών παραγόντων και όχι λόγω ουσιαστικών εσωτερικών αναγκών, αφ' ετέρου δε σε συγκεκριμένες δυσχέρειες κατά την εξέλιξη του Τμήματος κατά τα τελευταία χρόνια (π.χ. έλλειψη διδακτικού προσωπικού και κονδυλίων, πάγωμα νέων θέσεων, ασαφής διαχωρισμός του από το Τμήμα Θεολογίας). Λόγου χάριν, ο κλάδος της Μουσικολογίας, ο οποίος περιλαμβάνει το βασικό μάθημα της Ψαλτικής Τέχνης που φυσικά σχετίζεται άμεσα με τον πρακτικό χαρακτήρα των σπουδών στο Τμήμα, παραμένει ακόμη κενός μετά τη συνταξιοδότηση του τελευταίου διδάσκοντος, ενώ τα σχετικά μαθήματα γίνονται αναγκαστικά σε συνεργασία με το Τμήμα Μουσικολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής. Σε γενικές γραμμές, το Τμήμα έχει αντίληψη των ιδιαιτεροτήτων του και αποσκοπεί στην ουσιαστική του διαφοροποίηση από το Τμήμα Θεολογίας. Όπως προαναφέρθηκε, ο διαχωρισμός αυτός υφίσταται μεν, απλώς κατά τη γνώμη της ΕΕΑ χρειάζεται να γίνει με πλέον επιτυχέστερο τρόπο. Το Τμήμα έχει αντίληψη των διαφόρων ελλείψεων του ως ένα βαθμό και τονίζει την ανάγκη βελτιώσεων στην Εσωτερική Έκθεση Αξιολόγησής του, από την άλλη πλευρά όμως δίνει έμφαση πολύ περισσότερο στις εξωτερικές συνθήκες λειτουργίας του και στα συναφή προβλήματα που επηρεάζονται από διάφορους εξωγενείς κυρίως παράγοντες (π.χ. το αρμόδιο Υπουργείο και την πολιτεία). Παράλληλα όμως θα πρέπει να εξετάσει με κριτικό πνεύμα τις συνολικότερες προϋποθέσεις του και τις επιστημονικές του στοχεύσεις, ώστε να διαπιστώσει τους συγκεκριμένους χώρους στους οποίους χρειάζονται ενδεχομένως κάποιες βελτιωτικές επεμβάσεις, συμπληρώσεις ή και αναθεωρήσεις του Προγράμματος Σπουδών.

IMPROVEMENT

- Does the Department know how the Curriculum should be improved?
- Which improvements does the Department plan to introduce?

Το Τμήμα προτείνει ορισμένα μέτρα για να αντιμετωπισθούν οι ελλείψεις του στον τομέα διδασκαλίας κάποιων γνωστικών αντικειμένων πρακτικής κατεύθυνσης (π.χ. της Βιοηθικής ή των σχέσεων των δύο φύλων από την πλευρά της Ορθόδοξης Θεολογίας). Κατά τη γνώμη της ΕΕΑ χρειάζεται επιπλέον και ένας γενικότερος αναπροσανατολισμός των δομών και κατευθύνσεων του με γνώμονα την κύρια πρακτική και κοινωνική του διάσταση. Αυτό είναι κατ' αρχάς δυνατό, δεδομένου ότι η πλειονότητα των μελών ΔΕΠ του Τμήματος έχει τεράστια κοινωνική εμπειρία λόγω της αξιολογίας ατομικής τους προσφοράς σε αρκετούς τομείς της Εκκλησίας και της ελληνικής κοινωνίας γενικότερα. Για παράδειγμα, ο συντονισμός μεταξύ θεωρίας και πράξης θα μπορούσε να γίνει με καταλληλότερο

τρόπο. Εάν το Τμήμα θέλει να τονίσει τον ιδιαίζοντα κοινωνικό του χαρακτήρα, θα μπορούσε να αφουγκρασθεί ακόμη περισσότερο τον παλμό της σύγχρονης και δὴ μετανεωτερικῆς κοινωνίας και των αναγκών της, καθώς επίσης και την απαραίτητη κατά το δυνατόν σύνδεσή της με την Ορθόδοξη παράδοση και Εκκλησία. Ένα παράδειγμα αποτελεί το θέμα του «θρησκευτικού και προσκυνηματικού τουρισμού», το οποίο έχει αναδυθεί έντονα τα τελευταία χρόνια και απασχολεί πολλούς κρατικούς φορείς και το οποίο θα μπορούσε να αντιμετωπίζεται διδακτικά με ανάλογο και δὴ πρακτικό τρόπο, ο οποίος θα συνέβαλλε αναμφίβολα και στην εξωστρέφεια του Τμήματος λόγω των πιθανών συνεργασιών του με κρατικούς και άλλους φορείς. Τέλος, η επανενεργοποίηση του θεσμού του Πανεπιστημιακού Εφημερίου της Καπνικαρέας, ο οποίος υφίστατο παλαιότερα ως νομοθετημένη θέση, καθώς και η περάτωση του πανεπιστημιακού ναού στο χώρο της Θεολογικής Σχολής κρίνονται επιτακτικές, δοθείσης της στενότητας και απαραίτητης σχέσεώς τους με τον Τομέα Χριστιανικής Λατρείας, Αγωγής και Διαποιμάνσεως του Τμήματος. Σημαντικό είναι βεβαίως το γεγονός ότι τόσο στο Ναό της Καπνικαρέας όσο και στο Παρεκκλήσιο της Θεολογικής Σχολής εφημέριος είναι ο Επικ. Καθηγητής του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας, π. Γεώργιος Ευθυμίου.

B. Teaching

APPROACH:

Does the Department have a defined pedagogic policy with regard to teaching approach and methodology?

Please comment on :

- Teaching methods used
- Teaching staff/ student ratio
- Teacher/student collaboration
- Adequacy of means and resources
- Use of information technologies
- Examination system

Το διδακτικό πρόγραμμα βασίζεται κυρίως σε παραδόσεις σε μεγάλα ακροατήρια φοιτητών και δεν υπάρχει συνήθως η έννοια του σεμιναρίου και φροντιστηρίου σε περιορισμένο κύκλο φοιτητών, πράγμα εν πολλοίς αδύνατο λόγω του μεγάλου αριθμού των εγγεγραμμένων φοιτητών (πάνω από 3.000). Στο μεταπτυχιακό/ διδακτορικό επίπεδο το τελευταίο είναι δυνατό σε μεγαλύτερο βαθμό και πραγματοποιείται. Η αναλογία διδακτικού προσωπικού και φοιτητών είναι βασικά δυσανάλογη. Τα μέλη ΔΕΠ αναγκάζονται να υπερβούν κατά πολύ τις προβλεπόμενες από τον νόμο εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας και αυτό επιβαρύνει προφανώς τις άλλες δραστηριότητές τους (π.χ. τις ερευνητικές). Εν τούτοις, οι σχέσεις τους με τους φοιτητές είναι καλές και ικανοποιητικές (σύμφωνα επίσης με τις μαρτυρίες των εκπροσώπων των φοιτητών). Υπάρχουν βεβαίως σοβαρότατες ελλείψεις υλικοτεχνικής υποδομής και νέων πληροφοριακών συστημάτων, θέμα στο οποίο θα αναφερθούμε εκτενέστερα στη συνέχεια. Ο τρόπος εξετάσεων ποικίλλει ανάλογα με τον διδάσκοντα και τον αριθμό των εξεταστέων φοιτητών, οι δε συνθήκες εξετάσεων είναι σε πολλές περιπτώσεις αρκετά δυσχερείς (π.χ. λόγω έλλειψης επιτηρητών στις γραπτές εξετάσεις, τις οποίες επιτηρήσεις αναλαμβάνουν αυτοβούλως και κατά περίπτωση μεταπτυχιακοί φοιτητές). Υπάρχουν επίσης δυνατότητες πρακτικής εξάσκησης

των φοιτητών σε ορισμένους τομείς (π.χ. Ποιμαντική) με συμβολική χρηματοδότηση, η οποία συνυπολογίζεται στις συνολικές βαθμολογικές επιδόσεις τους. Στο μεταπτυχιακό/διδακτορικό επίπεδο η διδασκαλία και η επίβλεψη των φοιτητών γίνονται σαφώς με συστηματικότερο τρόπο και κρίνονται ως ικανοποιητικές. Ενδεχομένως, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν υποψήφιοι διδάκτορες για μερική διδασκαλία σε προπτυχιακό επίπεδο (π.χ. σε φροντιστηριακά σεμινάρια), όπως γίνεται συνήθως στο εξωτερικό (με τους teaching assistants κλπ.).

IMPLEMENTATION

Please comment on:

- Quality of teaching procedures
- Quality and adequacy of teaching materials and resources.
- Quality of course material. Is it brought up to date?
- Linking of research with teaching
- Mobility of academic staff and students
- Evaluation by the students of (a) the teaching and (b) the course content and study material/resources

Γενικώς η διδασκαλία στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας συνδέεται με την ειδικότερη έρευνα και τα ενδιαφέροντα του εκάστοτε διδάσκοντος και διατηρεί επίκαιρο χαρακτήρα, ο οποίος αναπροσαρμόζεται σε κάποιο βαθμό ανάλογα με τις ευρύτερες κοινωνικές εξελίξεις. Απο τη σκοπιά αυτή, το Τμήμα επιτελεί σημαντικό έργο στο χώρο της Ορθόδοξης Θεολογίας και δή στο χώρο της κοινωνικής και ποιμαντικής της παρουσίας. Υπάρχουν επίσης δυνατότητες ηλεκτρονικής ανάρτησης παραδόσεων και άλλων πληροφοριών για τη χρήση των φοιτητών μέσω e-class ή μεμονωμένων ιστοικών τόπων (Blogs) μερικών διδασκόντων, εν τούτοις το εν λόγω πλαίσιο υπηρεσιών προς τους φοιτητές παρουσιάζει ελλείψεις και χρήζει περαιτέρω συστηματοποίησης (τουλάχιστον κατά τη μαρτυρία των φοιτητών). Αντιθέτως αξιόλογος φαίνεται να είναι ο πρόσφατα ανασυγκροτηθείς ηλεκτρονικός ιστότοπος του Τμήματος, που ετοιμάστηκε και ανανεώνεται με την προσωπική φροντίδα ενός φοιτητή του Τμήματος. Υπάρχουν και άλλες δυνατότητες, όπως το Μουσείο Βιβλικών Σπουδών ή η αίθουσα οπτικοακουστικών μέσων, οι οποίες συμβάλλουν ως ένα βαθμό στη βελτίωση της προσφερόμενης διδασκαλίας. Παράλληλα, υπάρχει διατηρηματική συνεργασία μέσα στη Θεολογική Σχολή (π.χ. στο επίπεδο της διδασκαλίας ή της έκδοσης κοινής Επιστημονικής Επετηρίδος) και σε κάποιο βαθμό εκτός αυτής, αλλά και εκεί χρειάζονται ορισμένες βελτιώσεις, ιδίως αναφορικά με τον κύριο πρακτικό χαρακτήρα και την κοινωνική διάσταση του Τμήματος. Για παράδειγμα, προσφέρονται μεν μαθήματα πληροφορικής στους φοιτητές, αλλά αυτά έχουν γενικότερο χαρακτήρα και δεν συνδέονται άμεσα με πρακτικές εφαρμογές στη θεολογική επιστήμη και στην εκκλησιαστική διακονία. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους των φοιτητών, γίνεται τακτική αξιολόγηση των διδασκόντων και των μαθημάτων τους, η οποία είναι συνήθως ικανοποιητική.

RESULTS

Please comment on:

- Efficacy of teaching.
- Discrepancies in the success/failure percentage between courses and how they are justified.
- Differences between students in (a) the time to graduation, and (b) final degree

grades.

- Whether the Department understands the reasons of such positive or negative results?

Σύμφωνα με τη μαρτυρία των φοιτητών, η διδασκαλία στο Τμήμα είναι γενικά ικανοποιητική και έχει θετικά αποτελέσματα σε όλα τα επίπεδα, τόσο στο προπτυχιακό όσο και στο μεταπτυχιακό. Ιδιαίτερα τονίστηκε ότι πολλοί εισαγόμενοι αρχικά στο Τμήμα δεν είχαν αυτό ως πρώτη τους επιλογή. Εν τούτοις, κατά τη διάρκεια των σπουδών τους επηρεάστηκαν θετικά και εν πολλοίς δεν μετάνιωσαν για το ότι βρέθηκαν στο Τμήμα αυτό και ήλθαν σε ουσιαστική επαφή με την Ορθόδοξη Θεολογία. Αυτό καταγράφεται προφανώς στα θετικά στοιχεία της υφιστάμενης διδασκαλίας στο Τμήμα και της γενικότερης επίδρασής του. Βεβαίως, η εντύπωσή της ΕΕΑ είναι ότι υπάρχουν ακόμη ορισμένα θέματα που σχετίζονται με τη διδασκαλία γενικότερα, τα οποία θα έπρεπε να βελτιωθούν, κυρίως δε ως προς τη σύλληψη του όλου Προγράμματος Σπουδών και τη διδασκαλία του στο συγκεκριμένο Τμήμα, ιδίως δε αναφορικά με τον επιτυχέστερο διαχωρισμό του από το άλλο Τμήμα στη Θεολογική Σχολή, όπως ήδη προαναφέρθηκε.

IMPROVEMENT

- Does the Department propose methods and ways for improvement?
- What initiatives does it take in this direction?

Από την Εσωτερική Έκθεση Αξιολόγησης δεν προκύπτει ότι το Τμήμα αποσκοπεί στην ουσιαστική αναμόρφωση του Προγράμματος Σπουδών και του περιεχομένου της διδασκαλίας. Κατά τη γνώμη της ΕΕΑ είναι πάντως αναγκαίο να γίνουν βελτιώσεις και συμπληρώσεις σε ορισμένους τομείς. Με γνώμονα την κύρια πρακτική κατεύθυνση του Τμήματος, είναι χρήσιμο να επιδιωχθούν περαιτέρω διεπιστημονικές προσεγγίσεις και συνεργασίες με στόχο τη μελλοντική εκπαίδευση Ορθοδόξων θεολόγων που θα μπορούν να συνδιαλέγονται με ελκυστικό και επιτυχή τρόπο με την κοινωνία ευρύτερα, από τον τομέα της πολιτικής μέχρι αυτόν της βιοηθικής. Πολύ χρήσιμη θα ήταν επιπλέον η περαιτέρω ενδυνάμωση της σύνδεσης της διδασκαλίας στο Τμήμα με το πολύπλευρο πρακτικό έργο της Εκκλησίας στα πλαίσια ενός καλύτερου συνδυασμού θεωρίας και πράξης. Από την άλλη πλευρά, από τις σχετικές συζητήσεις της η ΕΕΑ αποκόμισε την εντύπωση ότι το Τμήμα σκοπεύει να κάνει κάποιες αλλαγές και βελτιώσεις, όπως στον τομέα της διδασκαλίας με ηλεκτρονικά μέσα, η οποία προς το παρόν - εν όψει σοβαρών ελλείψεων σχετικών υποδομών στη Θεολογική Σχολή γενικά - φαίνεται ότι δυσχεραίνεται αρκετά. Προγραμματίζεται επίσης εκ μέρους του Τμήματος η βελτίωση των δυνατοτήτων του ειδικού προγράμματος πρακτικής άσκησης των φοιτητών. Επίσης, σχεδιάζονται διάφορα προγράμματα (εντατικών) καλοκαιρινών μαθημάτων (Summer Schools) σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα του Τμήματος, τα οποία θα απευθύνονται τόσο σε φοιτητές του ίδιου του Τμήματος όσο και σε εξωτερικούς ενδιαφερομένους. Επίσης, προβλέπεται η επέκταση των συνεργασιών και ανταλλαγών του Τμήματος με ανάλογα ακαδημαϊκά ιδρύματα του εξωτερικού. Λίαν ενδιαφέρονσα είναι σε αυτή τη συνάφεια η προσφορά του μαθήματος για την Επιχειρηματικότητα, στα πλαίσια του οποίου πολλοί φοιτητές του Τμήματος βραβεύονται και τοιουτοτρόπως αποκτούν περαιτέρω σημαντικά εφόδια για την επαγγελματική τους αποκατάσταση στα πλαίσια του απαραίτητου καινοτόμου ανοίγματος του Τμήματος στην αγορά και στην κοινωνία ευρύτερα. Πέραν της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, πολλοί απόφοιτοι του Τμήματος έχουν, για

παράδειγμα, προσληφθεί σε τομείς κοινωνικού χαρακτήρα και προσφοράς, όπως σε αυτόν των Κοινωνικών Λειτουργιών. Ας αναφερθεί, τέλος, ότι γίνονται και διάφορες προσπάθειες ανανέωσης στα πλαίσια της σύνδεσης της διδασκαλίας στο Τμήμα με προγράμματα επιχειρηματικής καινοτομίας του ΕΚΠΑ, παρότι αυτές βρίσκονται ακόμη σε προκαταρκτικό στάδιο. Όλα τα ανωτέρω κινούνται αναμφίβολα προς τη σωστή κατεύθυνση και θα μπορούσαν να εξελιχθούν κατά τη γνώμη της ΕΕΑ ακόμη περαιτέρω· για παράδειγμα, με την προσφορά επιλεγμένων παράλληλων αγγλόφωνων μαθημάτων για ορισμένες κατηγορίες ξένων, τόσο Ορθοδόξων όσο και μη Ορθοδόξων, φοιτητών ή ενός σχετικού αγγλοφώνου ΠΜΣ· επιπλέον δε, με τη δημιουργία κάποιου προγράμματος μαθημάτων για ηλικιωμένους ή μαθημάτων εξ αποστάσεως για ειδικές κατηγορίες ενδιαφερομένων προσώπων (ενδεχομένως επι πληρωμή). Όλα αυτά εντάσσονται άμεσα στα πλαίσια του πρακτικού και κοινωνικού χαρακτήρα του Τμήματος, το οποίο θα αποκτήσει έτσι πιθανότατα μεγαλύτερη ελκυστικότητα, αναγνωρισιμότητα και κοινωνική καταξίωση, ενδεχομένως δε και κάποια οικονομική ενίσχυση.

C. Research

For each particular matter, please distinguish between under- and post-graduate level, if necessary.

APPROACH

- What is the Department's policy and main objective in research?
- Has the Department set internal standards for assessing research?

Ο χώρος αυτός καλύπτεται βασικά από την ατομική έρευνα των διδασκόντων στο Τμήμα και των επιστημονικών τους δημοσιεύσεων, η οποία, όπως φαίνεται από την εργογραφία των μελών του συνολικά, είναι ικανοποιητική, ποικίλλει και καλύπτει τους τομείς ενδιαφερόντων τους, παρουσιάζει όμως γενικά κάπως περιορισμένο διεθνή χαρακτήρα. Υπάρχουν εσωτερικά κριτήρια αξιολόγησης της εν λόγω έρευνας, αλλά οι επιστημονικές δημοσιεύσεις είναι στη συντριπτική τους πλειονότητα στα Ελληνικά και έχουν εκδοθεί ως μονογραφίες ή σε περιοδικά και συλλογικούς τόμους της ημεδαπής. Επομένως, θα πρέπει να ενισχυθεί περισσότερο ο διεθνής χαρακτήρας των δημοσιεύσεων των μελών ΔΕΠ, ο οποίος ούτως ή άλλως αποτελεί βασικό παράγοντα ευρύτερης ακαδημαϊκής αναγνώρισης και επιτυχίας. Από την άλλη πλευρά, πολλά μέλη ΔΕΠ συμμετέχουν σε διεθνείς επιστημονικούς, θρησκευτικούς, εκκλησιαστικούς και άλλους οργανισμούς και επιτροπές και με τον τρόπο αυτό συμβάλλουν στη διεθνή αναγνώριση του Τμήματος.

IMPLEMENTATION

- How does the Department promote and support research?
- Quality and adequacy of research infrastructure and support.
- Scientific publications.
- Research projects.
- Research collaborations.

Οι γενικότερες ερευνητικές δραστηριότητες του Τμήματος δεν εντάσσονται σε ευρύτερους και συνολικότερους προγραμματισμούς αναφορικά με μεγαλύτερα ερευνητικά προγράμματα, τα οποία θα ήταν δυνατά, μεταξύ άλλων σε συνεργασία και με άλλα τμήματα του Πανεπιστημίου ή και διεθνώς. Δεν υπάρχει κάποια συστηματική πολιτική στον τομέα αυτό και τα μεγάλα ερευνητικά προγράμματα

ελλείπουν για διάφορους λόγους· για παράδειγμα, λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων, αλλά και διοικητικής υποστήριξης. Το όλο πλαίσιο υπαγορεύεται από τις ειδικές συνθήκες έρευνας στην Ελλάδα γενικότερα στο χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών, το οποίο χρήζει σημαντικής αλλαγής και ουσιαστικής βελτίωσης. Θα μπορούσε να υπάρξει, για παράδειγμα, ένα διδακτορικό πρόγραμμα πάνω σε ένα ευρύτερο θεματικό πλαίσιο με έναν συγκεκριμένο αριθμό υποψηφίων διδασκόντων, οι οποίοι θα εκπονούσαν διδακτορικές διατριβές σε ειδικά θέματα μέσα στο πλαίσιο αυτό και θα ακολουθούσαν ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών (κατά το πρότυπο των γερμανικών Graduiertenkollegs). Η δημιουργία μιας τέτοιας «κοινότητας διδακτορικών φοιτητών» (ενδεχομένως με υποτροφίες) θα συνεπαγόταν επίσης τη μεταρρύθμιση των διδακτορικών σπουδών γενικά και την αύξηση της ελκυστικότητάς τους.

RESULTS

- How successfully were the Department's research objectives implemented?
- Scientific publications.
- Research projects.
- Research collaborations.
- Efficacy of research work. Applied results. Patents etc.
- Is the Department's research acknowledged and visible outside the Department?
Rewards and awards.

Με τον τρόπο, με τον οποίο κατανοείται προς το παρόν η έρευνα στο εν λόγω Τμήμα, αυτή κρίνεται αρχικά ικανοποιητική, σε ατομικό δε επίπεδο είναι πολλές φορές υψηλού επιπέδου. Αυτό αποτελεί πολύ καλή αφετηριακή βάση για περαιτέρω εξελίξεις, εν τούτοις υπάρχουν δυνατότητες βελτίωσης της συνολικής ερευνητικής παραγωγής στο Τμήμα με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν.

IMPROVEMENT

- Improvements in research proposed by the Department, if necessary.
- Initiatives in this direction undertaken by the Department.

Στον τομέα των δημοσιεύσεων, το Τμήμα θα μπορούσε να προχωρήσει στην έκδοση ενός ηλεκτρονικού περιοδικού (e-journal) με ανοικτή πρόσβαση, στο οποίο να δημοσιεύονται ελληνικά και ξενόγλωσσα επιστημονικά άρθρα από τα μέλη ΔΕΠ ή ενδεχομένως και επιλεκτικά από τους διδακτορικούς φοιτητές του Τμήματος. Μια τέτοια έκδοση θα ήταν ωφέλιμη από πολλές πλευρές, ιδίως δε για την διεθνή αναγνωρισιμότητα της επιστημονικής έρευνας στο Τμήμα. Μια σχετική προσπάθεια και μάλιστα με πολλά και διάφορα ηλεκτρονικά περιοδικά έχει ήδη αρχίσει στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Επίσης, θα μπορούσε να εξετασθεί η δυνατότητα μεταφράσεως επιλεγμένων μονογραφιών των μελών ΔΕΠ σε κάποια ευρύτερα γνωστή ευρωπαϊκή γλώσσα, γεγονός που θα καταστούσε πάλι την επιστημονική παραγωγή του Τμήματος προσβάσιμη σε ένα ευρύτερο διεθνές κοινό.

Ένας βασικός τομέας, στον οποίο θα μπορούσαν επίσης να γίνουν σημαντικές βελτιώσεις, αφορά στα ευρύτερα ερευνητικά προγράμματα, κυρίως σε συνεργασία με άλλα πανεπιστημιακά Τμήματα ή Σχολές, τα οποία θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν από εξωτερικούς φορείς (π.χ. την Ευρωπαϊκή Ένωση, διάφορα ιδιωτικά ιδρύματα ή φυσικά πρόσωπα). Βεβαίως, υπάρχουν οικονομικές ενισχύσεις συνεδρίων, εκδόσεων και φοιτητών μέσω υποτροφιών

από διάφορους εξωτερικούς φορείς (π.χ. κληροδοτήματα, μητροπόλεις), αλλά αυτά δεν ανήκουν τόσο στις περιπτώσεις που αναφερόμαστε εδώ. Με άλλα λόγια, πρόκειται για τη συστηματική διασύνδεση με την έρευνα και τους σημαντικούς πόρους που διατίθενται προς αυτό τον σκοπό, όπως αυτό γίνεται διεθνώς, η οποία θα συνέβαλλε ουσιαστικά στην αναβάθμιση των ερευνητικών δυνατοτήτων του Τμήματος και μάλιστα στο επίπεδο των μεταπτυχιακών σπουδών του, ενδεχομένως δε και διεθνώς. Βεβαίως, πρέπει να ομολογηθεί ότι αυτό δεν αφορά μόνο στο εν λόγω Τμήμα, αλλά αποτελεί γενικότερη έλλειψη στις ανθρωπιστικές σπουδές στην Ελλάδα, δεδομένου ότι απουσιάζουν τόσο η σχετική λογική δράσης όσο και το ανάλογο διοικητικό υπόβαθρο και θεσμικό πλαίσιο, συνεπακολουθούμενο και από τις αντίστοιχες γραφειοκρατικές αγκυλώσεις.

D. All Other Services

For each particular matter, please distinguish between under- and post-graduate level, if necessary.

APPROACH

- How does the Department view the various services provided to the members of the academic community (teaching staff, students).
- Does the Department have a policy to simplify administrative procedures? Are most procedures processed electronically?
- Does the Department have a policy to increase student presence on Campus?

Υπάρχουν μεγάλες ελλείψεις σε θέματα υποστήριξης της ακαδημαϊκής κοινότητας γενικότερα στο Τμήμα, τόσο του διδακτικού προσωπικού όσο και των φοιτητών. Αυτό οφείλεται κυρίως σε παραδοσιακές γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και καθυστερήσεις. Η ηλεκτρονική διεκπεραίωση υποθέσεων που αφορούν στο Τμήμα υφίσταται μιν, αλλά είναι περιορισμένη και φυσικά χρήζει περαιτέρω βελτίωσης. Δεν υπάρχει επίσης συστηματική προοπτική για την αύξηση της παρουσίας των φοιτητών στον πανεπιστημιακό χώρο γενικότερα.

IMPLEMENTATION

- Organization and infrastructure of the Department's administration (e.g. secretariat of the Department).
- Form and function of academic services and infrastructure for students (e.g. library, PCs and free internet access, student counseling, athletic- cultural activity etc.).

Οι παρατηρούμενες ελλείψεις είναι πάμπολλες και εν πολλοίς δίνουν τραγική εικόνα της όλης κατάστασης, όπως φαίνεται τόσο από τις μαρτυρίες των διδασκόντων όσο και των φοιτητών. Η γραμματειακή υποστήριξη του Τμήματος συνολικά είναι περιορισμένη με αποτέλεσμα να εμφανίζονται ποικίλα προβλήματα και να διεκπεραιώνονται πολλά ζητήματα από τους ίδιους τους διδάσκοντες με προσωπικό κόστος. Η Βιβλιοθήκη της Θεολογικής Σχολής γενικά, παρότι πλούσια, παρουσιάζει τεράστιες ελλείψεις στον τομέα της απόκτησης νέων εκδόσεων και περιοδικών, της αρχειοθέτησης και ταξινόμησης, της ηλεκτρονικής υποστήριξης, του προσωπικού και των χώρων της. Για παράδειγμα, η πρόσβαση σε ψηφιοποιημένο βιβλιογραφικό υλικό είναι ελλιπής, πολλά δε βιβλία κινδυνεύουν από υγρασία και φθορά, ενώ οι δωρεές προσωπικών βιβλιοθηκών παλαιών αποφοίτων της Σχολής ή άλλων προσώπων παραμένουν πλήρως ανεκμετάλλετες. Η ύπαρξη πόρων για τη βελτίωση των συνθηκών αυτών είναι επίσης ελλιπής. Στον τομέα των νέων τεχνολογιών τα πράγματα είναι επίσης τραγικά, όπως π.χ. λόγω έλλειψης ή μη επάρκειας υπολογιστών, έλλειψης

Powerpoint για διδασκαλία, ασύρματου διαδικτύου (WiFi) στο χώρο της Σχολής και δυνατοτήτων τηλεδιάσκεψης. Δεν υπάρχει επίσης ειδική συμβουλευτική υπηρεσία για τους φοιτητές. Ειδικά δε στο θέμα των κτιριακών υποδομών και εγκαταστάσεων του Τμήματος, οι σχετικές ελλείψεις παρουσιάζονται ακόμη μεγαλύτερες και η όλη κατάσταση αθλία (π.χ. έλλειψη θέρμανσης και κλιματισμού, υγρασία, φθορές και καταστροφές, παντελής έλλειψη φύλαξης και συντήρησης του κτιρίου, προβλήματα με τις ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις). Η Αίθουσα Τελετών της Σχολής χρήζει επίσης σημαντικών επισκευών. Οι φοιτητές αναγκάζονται να γράφουν εξετάσεις με γάντια λόγω του υπερβολικού κρύου τον χειμώνα, το δε κτίριο της Σχολής είναι ίσως το μόνο στην Πανεπιστημιούπολη, το οποίο δεν έχει σύνδεση με φυσικό αέριο και χρησιμοποιεί ακόμη πετρέλαιο.

RESULTS

- Are administrative and other services adequate and functional?
- How does the Department view the particular results

Όλες αυτές οι σοβαρότατες ελλείψεις σε βασικούς τομείς υποδομών του Τμήματος καθιστούν τη λειτουργία του ιδιαίτερα προβληματική. Το Τμήμα επιχειρεί να βελτιώσει την όλη κατάσταση, αλλά αυτό δεν καθίσταται δυνατό για πολλούς και διαφόρους, κυρίως εξωτερικούς, λόγους, οι οποίοι έχουν να κάνουν με την κεντρική διοίκηση του ΕΚΠΑ και τη δομή του όλου Πανεπιστημίου και σε τελική ανάλυση με το ρόλο της πολιτείας στα πανεπιστημιακά δρώμενα.

IMPROVEMENTS

- Has the Department identified ways and methods to improve the services provided?
- Initiatives undertaken in this direction.

Χρειάζεται συλλογικότερη και συνολικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών, τα οποία επιδρούν στη λειτουργικότητα της Θεολογικής Σχολής γενικά και τα οποία δεν οφείλονται στην ίδια, αλλά αντανακλούν προβληματικές δομές και πρακτικές στο ΕΚΠΑ και στα ελληνικά Πανεπιστήμια γενικότερα.

Collaboration with social, cultural and production organizations

Please, comment on quality, originality and significance of the Department's initiatives.

Υπάρχουν πολλές δραστηριότητες και συνεργασίες στον τομέα αυτό λόγω της σχέσης του Τμήματος με την επίσημη Εκκλησία στην Ελλάδα, τα πρεσβυγενή Πατριαρχία, άλλους εκκλησιαστικούς και θρησκευτικούς φορείς (π.χ. το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών), διάφορα κοσμικά όργανα και θεσμούς (π.χ. μορφωτικά τμήματα ξένων πρεσβειών) καθώς και την ελληνική πολιτεία. Στην Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησης του Τμήματος γίνεται επίσης εκτενώς λόγος για την προσφορά των μελών του Τμήματος στην κοινωνία σε διάφορους τομείς. Αυτό κρίνεται θετικά, είναι φυσικά επαινετέο και πρέπει να συνεχισθεί σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό. Υπάρχουν επίσης πολλά προγράμματα ανταλλαγών (π.χ. στα πλαίσια του Erasmus) και πολλές άλλες διαπανεπιστημιακές συνεργασίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, με Ορθόδοξες και άλλες Θεολογικές Σχολές. Το Τμήμα αυτό, όπως και όλη η Θεολογική Σχολή, δέχεται ένα πλήθος φοιτητών από πολλά

μέρη του κόσμου, ιδίως δε από άλλες Ορθόδοξες χώρες, αυτό δε συμβάλλει αναμφίβολα στο διεθνή του/της χαρακτήρα, ο οποίος είναι από τους υψηλότερους στο ΕΚΠΑ συνολικά.

Σε πολλές όμως περιπτώσεις πρόκειται κυρίως για μεμονωμένες συνεργασίες μελών ΔΕΠ του Τμήματος με ακαδημαϊκούς, κοινωνικούς, πολιτιστικούς και εκκλησιαστικούς φορείς, οι οποίες συμβαίνουν περισσότερο σε ατομικό επίπεδο, οπότε ελλείπει η συνολική στρατηγική του Τμήματος στον τομέα αυτό και η εφαρμογή ενός πιο ολοκληρωμένου προγράμματος δράσης. Δοθέντος δε μάλιστα ότι το Τμήμα επιδιώκει να έχει πρωτίστως κοινωνικό και πρακτικό χαρακτήρα, η εξωστρέφειά του με την καλή έννοια αποτελεί ουσιαστικά σημαντικό στοιχείο για την καταξίωσή του γενικά, η οποία θα έπρεπε να προσβλέπει τόσο προς το εσωτερικό της χώρας όσο και προς το εξωτερικό. Όπως προαναφέρθηκε όμως, ελλείπουν παντελώς η τεχνογνωσία και η διοικητική υποστήριξη για το πώς το Τμήμα αυτό θα προσέλκυε χρηματικούς πόρους από διάφορους φορείς, ελληνικούς και διεθνείς, καθώς και από φυσικά πρόσωπα, ειδικά για την εκπόνηση μεγάλων ερευνητικών προγραμμάτων.

E. Strategic Planning, Perspectives for Improvement and Dealing with Potential Inhibiting Factors

For each particular matter, please distinguish between under- and post-graduate level, if necessary.

Please, comment on the Department's:

- Potential inhibiting factors at State, Institutional and Departmental level, and proposals on ways to overcome them.
- Short-, medium- and long-term goals.
- Plan and actions for improvement by the Department/Academic Unit
- Long-term actions proposed by the Department.

Το παρόν Τμήμα ανήκει σε μια κρατική πανεπιστημιακή Θεολογική Σχολή και ως εκ τούτου παρουσιάζει όλα τα ενδημικά συμπτώματα και προβλήματα των ελληνικών Πανεπιστημίων. Ειδικά το ΕΚΠΑ είναι ένας τέραστιος ακαδημαϊκός οργανισμός με ποικίλα προβλήματα, τα οποία αντανakλώνται σε όλες τις Σχολές του, μικρές και μεγάλες. Επίσης, στο συγκεκριμένο Τμήμα υπήρξαν τα τελευταία χρόνια ορισμένα εσωτερικά προβλήματα, τα οποία επηρέασαν την όλη λειτουργία του. Ως εκ τούτου, το Τμήμα προσπάθησε να αναδιοργανωθεί ως ένα βαθμό και να επιτύχει εκ νέου την υπηρεσιακή του αποκατάσταση, πράγμα που επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό. Όλα αυτά δεν φαίνονται βεβαίως από τα υποβληθέντα στοιχεία αξιολόγησης, τα οποία είναι παλαιότερα, αλλά είναι γνωστά από άλλες πηγές και διαπιστώθηκαν εν μέρει από τις συγκεκριμένες επαφές της ΕΕΑ με το Τμήμα. Επομένως, το εν λόγω Τμήμα βρίσκεται σε μια μεταβατική περίοδο, στην οποία χρειάζεται, μεταξύ άλλων, ο επαναπροσδιορισμός ορισμένων κατευθύνσεων και γενικότερα της σκοποθεσίας του. Η παραπάνω κατάσταση μπορεί λοιπόν να αποτιμηθεί θετικά ως ευκαιρία για το Τμήμα με σκοπό την ουσιαστική του ανασυγκρότηση και τη μελλοντική του εξέλιξη.

Όπως προελέχθη, το Τμήμα επιτελεί σημαντικό έργο στη θεολογική επιστήμη, στην Ορθόδοξη Εκκλησία, καθώς και στην ελληνική κοινωνία σε πλείστους όσους τομείς (π.χ. ποιμαντικούς, εθνικούς, πολιτισμικούς), και είναι επομένως πολύ χρήσιμο και αναγκαίο. Αλλά, όπως επίσης προαναφέρθηκε, χρειάζεται ορισμένες αναθεωρήσεις και βελτιώσεις, μάλιστα δε σχετικά με τον ευκρινέστερο διαχωρισμό του από το Τμήμα Θεολογίας. Χρειάζεται επίσης ειλικρινής διάλογος με την πολιτεία σχετικά με τον αριθμό των εισακτέων φοιτητών στο Τμήμα και την μετέπειτα απορρόφησή τους από την αγορά εργασίας. Και τούτο διότι οι ενδεχόμενες αλλαγές στο μέλλον μπορούν να οδηγήσουν σε άλλες εξελίξεις, για τις οποίες πρέπει να γίνει συστηματικός σχεδιασμός ήδη από τώρα· για παράδειγμα, στον τομέα των σχέσεων του Τμήματος με τις υπάρχουσες Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες, οι οποίες προσφέρουν κύκλους σπουδών εν πολλοίς με πρακτικό και κοινωνικό χαρακτήρα (π.χ. συντήρηση εκκλησιαστικών κειμηλίων, Αγιογραφία, Μουσικολογία). Πρόκειται λοιπόν για πληθώρα ιδρυμάτων που προσφέρουν θεολογική εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα με αρκετές επικαλύψεις, η οποία ίσως κριθεί υπερβολική στο μέλλον από το Υπουργείο ή άλλους κρατικούς φορείς. Χρειάζεται λοιπόν συστηματικότερη διαμόρφωση και ανάπτυξη μιας μελλοντικής στρατηγικής του Τμήματος, η οποία θα τονίζει τα ιδιαίτερα στρατηγικά του πλεονεκτήματα και θα περιλαμβάνει περισσότερα στοιχεία από αυτά που ήδη αναφέρονται στην Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησής του (π.χ. την απλή αύξηση των μελών ΔΕΠ και την εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων).

Στα πλαίσια της μελλοντικής στρατηγικής του Τμήματος, και εφ' όσον επιλυθούν πρώτα ορισμένα προαναφερθέντα ζωτικά προβλήματα, πολύ χρήσιμη θα ήταν η ίδρυση ενός ειδικού γραφείου σχεδιασμού και ανάπτυξης, έστω και με ολιγομελή σύνθεση, αλλά σε απόλυτα τεχνοκρατικό επίπεδο. Το γραφείο αυτό θα ανελάμβανε να πραγματοποιήσει πολλούς από τους προαναφερθέντες καθώς και διάφορους άλλους στόχους του Τμήματος, όπως την προετοιμασία ερευνητικών προγραμμάτων, τη διεκπεραίωση οικονομικών θεμάτων (από υποτροφίες μέχρι και τη διαχείριση ποικίλων δωρεών ή κληροδοτημάτων), τις συνεργασίες με άλλους πανεπιστημιακούς και εξωπανεπιστημιακούς καθώς και με διάφορους εκκλησιαστικούς και θρησκευτικούς φορείς σε Ελλάδα και εξωτερικό, και τέλος τη διεθνή προβολή και διαφήμιση του Τμήματος. Βεβαίως, τέτοιες υπηρεσίες υφίστανται ήδη με διάφορες μορφές στο ΕΚΠΑ και στην κεντρική του διοίκηση, αλλά το ερώτημα είναι κατά πόσο επωφελείται ειδικά το Τμήμα από αυτές. Επομένως, καλό θα ήταν να επιδιωχθεί κάτι προς την κατεύθυνση αυτή, ενδεχομένως δε σε αναφορά και συνεργασία μεταξύ και των δύο Τμημάτων της Θεολογικής Σχολής. Τοιουτοτρόπως, ένα τέτοιο γραφείο θα ανελάμβανε και το μελλοντικό σχεδιασμό του Τμήματος και θα ελάφρυνε σημαντικά τις υποχρεώσεις των μελών ΔΕΠ, τα οποία θα μπορούσαν έτσι να επικεντρωθούν περισσότερο στις καθαρά επιστημονικές, ερευνητικές και ακαδημαϊκές τους δραστηριότητες, παρά την ενδεχόμενη στενή τους επικοινωνία ή συνεργασία με το εν λόγω γραφείο. Ένα τέτοιο γραφείο θα μπορούσε επίσης να αναλάβει την επικοινωνία με τους αποφοίτους του Τμήματος και την οργάνωσή της (π.χ. δια μέσου μιας Alumni Association), ένα σημαντικό θέμα, το οποίο τονίζεται ιδιαίτερα στα περισσότερα Πανεπιστήμια διεθνώς. Οι παλαιοί απόφοιτοι του Τμήματος (π.χ. στον εκκλησιαστικό τομέα ή σε άλλους χώρους) θα μπορούσαν να αποβούν χρήσιμοι σε πλείστα όσα θέματα για το Τμήμα, γι' αυτό και κρίνεται αναγκαία η συνέχιση της επαφής τους με αυτό (π.χ. μέσω μιας ετήσιας συνάντησης ή μιας ημερίδας)

και της ενημέρωσής τους για τις εξελίξεις στο Τμήμα (π.χ. μέσω ενός ηλεκτρονικού δελτίου τύπου). Το έργο αυτό θα μπορούσε να το αναλάβει κάλλιστα το προαναφερθέν γραφείο, χωρίς να επιβαρύνονται τα μέλη ΔΕΠ με ανάλογες ευθύνες και υποχρεώσεις.

F. Final Conclusions and recommendations of the EEC

For each particular matter, please distinguish between under- and post-graduate level, if necessary.

Conclusions and recommendations of the EEC on:

- the development of the Department to this date and its present situation, including explicit comments on good practices and weaknesses identified through the External Evaluation process and recommendations for improvement
- the Department's readiness and capability to change/improve
- the Department's quality assurance.

Ορισμένες τελικές γενικές παρατηρήσεις απο την πλευρά της ΕΕΑ όσον αφορά στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας, αλλά και σε σχέση με το Τμήμα Θεολογίας και γενικότερα με τη Θεολογική Σχολή Αθηνών και τη θεολογική εκπαίδευση ως σύνολο:

1) Με την προϋπόθεση ότι θα συνεχίσουν να υφίστανται δύο διαφορετικά και ισότιμα Τμήματα μέσα στην ίδια Θεολογική Σχολή, θα πρέπει οπωσδήποτε να διαχωρισθούν με καλύτερο και επιτυχέστερο τρόπο οι θεματικές τους, οι αρμοδιότητές τους και ο αντίστοιχος διαφορετικός τους χαρακτήρας, πάντοτε βεβαίως σε ένα πλαίσιο συναλληλίας, αρμονικής συνύπαρξης, συνεργασίας και αλληλοσυμπλήρωσης. Η μέχρι τούδε εξέλιξη του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας, πέρα από τα αδιαμφισβήτητα θετικά σημεία, παρουσιάζει ορισμένες ελλείψεις, οι οποίες θα πρέπει να αντιμετωπισθούν στο μέλλον. Ας σημειωθεί δε ότι υπάρχει πρόβλημα και με τη συγκεκριμένη ονομασία του Τμήματος, η οποία δεν είναι απολύτως δόκιμη και έχει ήδη τύχει κριτικής στα πλαίσια σχετικών συζητήσεων. Επομένως, χρειάζεται κάποια αναπροσαρμογή της, ιδίως σε σχέση με την ονομασία του άλλου Τμήματος. Ας αναφερθεί επιπλέον ότι το αντίστοιχο Τμήμα στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ονομάζεται «Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας», ενώ, όπως έχει πληροφορηθεί η ΕΕΑ, σχεδιάζεται η αλλαγή της ονομασίας του.

2) Αναφορικά με τη λογική της ύπαρξης δύο ξεχωριστών και ισοτίμων Τμημάτων μέσα στην ίδια Θεολογική Σχολή, τίθεται φυσικά και το θέμα της ενοποίησής τους (με βάση και τα όσα προαναφέρθηκαν), το οποίο συζήτησε η ΕΕΑ με τα μέλη ΔΕΠ του Τμήματος, τα οποία εξέφρασαν διαφορετικές απόψεις επί του θέματος, δηλαδή τόσο υπέρ όσον και κατά μιας τέτοιας ενοποίησης, αν και τα περισσότερα ήταν υπέρ της διατήρησης του υπάρχοντος καθεστώτος με τις όποιες αναγκαίες βελτιώσεις. Πάντως, η εντύπωση που αποκομίζει κανείς, έστω και ο μη ειδικός γνώστης του χώρου, από την υπάρχουσα κατάσταση είναι ότι τα δύο Τμήματα επιτελούν σε πολλά σημεία παρόμοιο έργο, δεδομένου ότι αμφότερα αποσκοπούν πρωτίστως στην εκπαίδευση θεολόγων καθηγητών, οι οποίοι πρόκειται να διορισθούν αργότερα στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Επίσης, για διαφόρους λόγους υφίσταται σήμερα μια εμφανής δυσαναλογία στα δύο Τμήματα, με το Τμήμα Θεολογίας να παρουσιάζει μεγαλύτερη θεματική ευρύτητα και αριθμό διδασκόντων συνολικά σε σχέση με το Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια υπήρξαν αρκετές μετακινήσεις μελών ΔΕΠ από το Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας προς το Τμήμα Θεολογίας, γεγονός που επίσης είχε άμεση επίδραση στην εικόνα των δύο Τμημάτων. Δεν τίθεται εδώ φυσικά θέμα σχετικά με την ισοτιμία και ισότητα των δύο Τμημάτων de jure μέσα στη Θεολογική Σχολή, οι οποίες είναι δεδομένες. Ευχής έργον όμως θα ήταν να υπάρχουν και να παρατηρούνται αυτές επιπλέον και de facto, γεγονός που θα αποβεί τελικά εις όφελος της Θεολογικής Σχολής συνολικά. Είναι μάλιστα πολύ επαινετή η τεράστια και φιλότιμη προσπάθεια του επί του παρόντος σχετικά ολιγομελούς σώματος ΔΕΠ του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας να φέρει εις πέρας τον δυσανάλογα μεγάλο αριθμό προσφερομένων μαθημάτων. Ως γνωστόν, παλαιότερα υπήρχε μόνο μία ενιαία Θεολογική Σχολή όσον αφορά στο Πρόγραμμα Σπουδών και στο διδακτικό προσωπικό, παρά την ύπαρξη και τότε δύο Τμημάτων στους κόλπους της, τα οποία όμως ήταν διαφορετικά δομημένα από ό,τι σήμερα. Ως γνωστόν, ο σημερινός διαχωρισμός τους επήλθε κυρίως από εξωτερικούς παράγοντες το 1982 με το σχετικό Νόμο/Πλαίσιο 1268, ο οποίος προέβλεπε τη δυνατότητα λειτουργίας μιας αυτόνομης Σχολής μόνο μέσω της ύπαρξης δύο ξεχωριστών Τμημάτων στους κόλπους της. Δεν γνωρίζουμε προς το παρόν, εάν θα συμβούν διάφορες άλλες εξελίξεις στη Θεολογική Σχολή ή στα ελληνικά Πανεπιστήμια γενικότερα (π.χ. κατάργηση των Τμημάτων και δημιουργία μόνο κατευθύνσεων ή προγραμμάτων σπουδών). Σε κάθε περίπτωση, το θέμα της ενοποίησης των δύο Τμημάτων (π.χ. σε μία μονοτμηματική Σχολή) οφείλει να συζητηθεί και να αναζητηθεί, εάν πιθανώς υπάρχει κάποια καλύτερη λύση και δη προς όφελος της Θεολογικής Σχολής και επιστήμης συνολικότερα. Αυτό βεβαίως δεν είναι απολύτως αναγκαίο, εάν τα δύο Τμήματα όντως επιτύχουν να διαχωρίσουν τα θεματικά τους ενδιαφέροντα και τις αρμοδιότητές τους με καθαρότερο και σαφέστερο τρόπο. Μία ενδεχόμενη πάντως συνένωση των δύο Τμημάτων δεν θα πρέπει ποτέ να οδηγήσει στην απώλεια της αυτονομίας της Θεολογικής Σχολής, η οποία θα πρέπει να παραμείνει υπό οιαδήποτε μορφή, δομή και συγκρότηση ανεξάρτητη και να μην υπαχθεί σε κάποια άλλη Σχολή ή σε κάποιο ευρύτερο ακαδημαϊκό μόρφωμα. Ο συγκεκριμένος τρόπος, με τον οποίο θα γίνει μια ενδεχόμενη ενοποίηση των δύο Τμημάτων, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει ισότητα και τα δύο και θα πρέπει να καλύπτει όλα τα γνωστικά αντικείμενα έρευνας και διδασκαλίας τους συνολικά και χωρίς απώλειες.

3) Η Θρησκευολογία ως ειδικό γνωστικό αντικείμενο υπάρχει και εντάσσεται πολύ σωστά ήδη μέσα στο Πρόγραμμα Θεολογικών Σπουδών, στην περίπτωσή μας δε και στα δύο Τμήματα, αν και με διαφορετικό τρόπο. Η παρουσία διαφόρων θρησκευολογικών μαθημάτων εντός μιας Ορθόδοξης Θεολογικής Σχολής γενικά κρίνεται ως απολύτως αναγκαία, μάλιστα δε χρήζει περαιτέρω ενίσχυσης και διεύρυνσης δια μέσου της πρόσληψης ειδικών επιστημόνων για συγκεκριμένα νέα γνωστικά αντικείμενα. Το παραπάνω πλαίσιο δεν αποτελεί ελληνική ιδιαιτερότητα, αλλά απαντάται με διάφορες μορφές και διεθνώς. Από την άλλη πλευρά, η ΕΕΑ πιστεύει στην αναγκαιότητα και προτείνει την ίδρυση κάποιου ανεξαρτήτου από τη Θεολογική Σχολή Θρησκευολογικού Τμήματος σε κάποια άλλη σχολή ή σε κάποιο άλλο ακαδημαϊκό πλαίσιο, σύμφωνα πάντοτε μάλιστα με τις διεθνείς πρακτικές και προδιαγραφές στο χώρο αυτό. Θα πρόκειται για μια παράλληλη συνύπαρξη της θρησκευολογίας τόσο σε Ορθόδοξο θεολογικό όσο και

σε διαφορετικό, μη ομολογιακό πλαίσιο, η οποία θα δημιουργήσει τον απαραίτητο πλουραλισμό μεθόδων και απόψεων στον ευρύτερο αυτόν χώρο έρευνας και η οποία θα αποβεί σίγουρα προς όφελος της γενικότερης επιστημονικής μελέτης των θρησκειών και της διδασκαλίας τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Για παράδειγμα, είναι λυπηρό να έχει προέλθει από την Ελλάδα ένας διεθνώς πρωτοπόρος Ινδολόγος, ο Δημήτριος Γαλανός ο Αθηναίος (1760-1833), ο οποίος μάλιστα κληροδότησε τα χειρόγρατά του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών για τη μελλοντική ανάπτυξη του χώρου αυτού, και να μην υπάρχει μέχρι σήμερα θεσμοποιημένη παρουσία της Ινδολογίας σε κάποιο ελληνικό πανεπιστήμιο. Σημαντικό είναι πάντως εν προκειμένω να επικρατήσουν και στην ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα πρακτικές και παραδόσεις, οι οποίες έχουν ήδη παγιωθεί εδώ και πολλές δεκαετίες στο εξωτερικό (Δυτική Ευρώπη, ΗΠΑ κ.α.), ασχέτως αν αυτές υφίστανται με διαφορετικές κατά τόπους μορφές και ιδιαιτερότητες. Σημειωτέον δε, τέλος, ότι η ίδρυση κάποιου ανεξαρτήτου Θρησκευολογικού Τμήματος εκτός Θεολογικής Σχολής θα πρέπει να γίνει σε ιδεολογικά ουδέτερη βάση, χωρίς να αποσκοπεί στην αποδυνάμωση ή στην περιθωριοποίηση της αντίστοιχης επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας εντός της Θεολογικής Σχολής.

4) Η ΕΕΑ επιθυμεί να τονίσει ότι χωρίς ριζική και ουσιαστική αντιμετώπιση από την πολιτεία των πολλών εγγενών προβλημάτων στο Τμήμα (και στη Θεολογική Σχολή γενικότερα) δεν είναι δυνατή η όποια βελτίωση της λειτουργίας του και η εκπλήρωση της αποστολής του. Για παράδειγμα, είναι τελείως απαράδεκτο και αδιανόητο να υπάρχουν οι προαναφερθείσες πάμπολλες ελλείψεις υποδομών σε μία ευρωπαϊκή χώρα στις αρχές του 21ου αιώνα, οι οποίες παραπέμπουν βασικά εν πολλοίς σε καταστάσεις υπανάπτυξης. Επίσης, οι ελλείψεις στο διδακτικό προσωπικό σε σχέση και με τον υπερβολικά μεγάλο αριθμό φοιτητών, τόσο στο Τμήμα όσο και στη Σχολή γενικότερα, οδηγούν σε δυσαναλογίες και σοβαρά προβλήματα, τα οποία επηρεάζουν άμεσα όχι μόνο τη λειτουργία, αλλά και το κύρος τους. Πρόκειται για θέματα που αφορούν βεβαίως στα ελληνικά Πανεπιστήμια γενικότερα, τα οποία μόνο με ριζικές αποφάσεις από την πλευρά της πολιτείας θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν, έστω και μακροπρόθεσμα.

5) Στο επίπεδο στρατηγικής, η Θεολογική Σχολή συνολικά έχει κάποια σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα σε σχέση με τις περισσότερες Θεολογικές Σχολές του κόσμου. Αυτό έχει να κάνει με το γεγονός ότι η ελληνική καθομιλουμένη γλώσσα αποτελεί μετεξέλιξη της αρχαίας ελληνικής, η οποία είναι η γλώσσα της Βίβλου (Ο΄, Καινή Διαθήκη, πρώιμος Χριστιανισμός), καθώς επίσης και των Ελληνόφωνων Πατέρων της Εκκλησίας και του Βυζαντίου. Η πρόσβαση στις ελληνόγλωσσες πηγές που έχουν οι Έλληνες είναι λοιπόν μοναδική και συχνά αξιολύπητη σε διεθνές επίπεδο (έστω και αν αυτό δεν ομολογείται πάντοτε ευθαρσώς). Επιπλέον, η Αθήνα τυγχάνει να είναι η πόλη που επισκέφθηκε ο Απόστολος Παύλος και βασική κοιτίδα του αρχαίου κλασικού, ελληνιστικού και ελληνορωμαϊκού πολιτισμού. Για τους λόγους αυτούς, η Θεολογική Σχολή Αθηνών αποτελεί δυνάμει βασικό προορισμό καθηγητών, ερευνητών και φοιτητών παγκοσμίως, οι οποίοι θα ενδιαφέρονταν να καταρτιστούν σε ο,τιδήποτε έχει σχέση με την ελληνόγλωσσα θεολογική κληρονομιά (αρχαιολογία, χειρόγραφα, Βίβλος, πατερική θεολογία, ελληνική γλώσσα στις διάφορες μορφές και εκδοχές της, εκκλησιαστική ιστορία, ιστορία δογμάτων κ.ο.κ.). Μέχρι στιγμής, η Σχολή δεν έχει καταφέρει να γίνει ενεργός προορισμός πολλών τέτοιων κατηγοριών

καθηγητών, ερευνητών και φοιτητών. Τούτο οφείλεται αφ' ενός μεν στις πολλές ελλείψεις υποδομών, αφ' ετέρου δε στο ότι δεν έχει αναπτυχθεί κάποιο συστηματικό ενδιαφέρον και ανάλογη στρατηγική στον τομέα αυτό. Βεβαίως, πολλά από τα μέλη ΔΕΠ και των δύο Τμημάτων ασχολούνται περισσότερο με τις διορθόδοξες και διομολογιακές και λιγότερο με τις διαθρησκειακές επαφές, οι οποίες πάντως θα πρέπει να ομολογηθεί ότι εσχάτως καλλιεργούνται από ορισμένους διδάσκοντες αντιστοίχων μαθημάτων όλο και εντατικότερα. Παρ' όλα ταύτα, η ΕΕΑ πιστεύει ότι στο γενικότερο αυτό πλαίσιο παραμελούνται τα θεμελιώδη εγγενή πλεονεκτήματα της Σχολής και η διεθνής αναγνωρισιμότητά της δια μέσου των ιδιαιζόντων χαρακτηριστικών της. Επομένως, κρίνεται αναγκαίο να επωφεληθεί η Σχολή από συστηματικά από το κεφάλαιο αυτό και να διαμορφωθεί ανάλογη στρατηγική στο μέλλον. Για παράδειγμα, η προσέγγιση σοβαρών καθηγητών, ερευνητών, αλλά και φοιτητών όχι μόνο από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής, αλλά και από τις προηγμένες επιστημονικά χώρες του υπολοίπου κόσμου θα μπορούσε να αποτελέσει στόχο της Θεολογικής Σχολής γενικά με την αξιοποίηση των προαναφερθέντων συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Εν όψει δε της δημιουργίας νέων Ορθόδοξων Θεολογικών Σχολών σε χώρες του πρώην Ανατολικού Συνασπισμού και της αύξησης του σχετικού συναγωνισμού στον τομέα της θεολογικής εκπαίδευσης, καλό θα ήταν να αναζητήσει η Θεολογική Σχολή Αθηνών τα στοιχεία, τα οποία κατέχει με ιδιάζοντα τρόπο και τα οποία θα της έδιναν τα ανάλογα συγκριτικά πλεονεκτήματα διεθνώς, γεγονός που θα έχει ευεργετικές επιδράσεις γενικότερα.

6) Τέλος, ειδικά για το Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας, αυτό οφείλει να παραμείνει πιστό στην εξέχουσα ιστορία του και στην σχετική ευθύνη, την οποία κληρονόμησε στα πλαίσια της Ορθόδοξης Θεολογίας στο ΕΚΠΑ. Συγκεκριμένα, το εν λόγω Τμήμα είχε παλαιότερα στις τάξεις του προσωπικότητες διεθνούς εμβέλειας και κύρους στον ευρύτερο θεολογικό και εκκλησιαστικό χώρο καθώς και πέραν αυτού (π.χ. τον νυν Αρχιεπίσκοπο Τυράνων και πάσης Αλβανίας Αναστάσιο Γιαννουλάτο, τον Νικόλαο Νησιώτη, μέλος της ΔΟΕ και Πρόεδρο της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας), οι οποίες έχουν αφήσει το στίγμα τους στην όλη του ιστορική πορεία και εξέλιξη. Ειδικότερα, μπορεί λοιπόν να καταβληθεί προσπάθεια διεύρυνσης του διδακτικού προσωπικού του Τμήματος με επιπλέον κατάλληλα πρόσωπα της νέας γενιάς επιστημόνων από την Ελλάδα και το εξωτερικό, τα οποία δεν έχουν ακόμη ενταχθεί στην ελληνική πανεπιστημιακή θεολογική κοινότητα και τα οποία θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ανύψωση του επιπέδου σπουδών και του κύρους του Τμήματος. Το ίδιο θα μπορούσε να γίνει και διά μέσου της στενότερης συνεργασίας με άλλους εξωπανεπιστημιακούς θεολογικούς φορείς στην Ελλάδα, οι οποίοι χαίρουν διεθνούς κύρους σήμερα. Υπάρχουν επίσης θεολογικοί τομείς, οι οποίοι θα μπορούσαν να αναπτυχθούν εκ νέου στο Τμήμα. Για παράδειγμα, το προαναφερθέν γνωστικό αντικείμενο της Ιεραποστολικής, η οποία έχει μακρά παράδοση στη Θεολογική Σχολή Αθηνών και η οποία θα μπορούσε να συνδυασθεί σήμερα κάλλιστα με την έρευνα του Χριστιανισμού σε παγκόσμιο επίπεδο (Global Christianity) πέραν της Ευρώπης και της Δύσης ή με τις θρησκευσιολογικές σπουδές, όπως αυτό συμβαίνει διεθνώς. Όλα αυτά θα συμβάλλουν αναμφίβολα στην περαιτέρω βελτίωση και καταξίωση του Τμήματος μέσα στην πανεπιστημιακή κοινότητα, στην εκκλησιαστική συνείδηση και στην ελληνική κοινωνία συνολικότερα.

The Members of the Committee

Name and Surname	Signature
1.	_____
2.	_____
3.	_____
4.	_____
5.	_____